

Forebygging av radikalisering
og voldelig ekstremisme

Fra bekymring til handling

Veileder

STAVANGER KOMMUNE

Innholdsfortegnelse

Om veilederen ..... side 3

Hva gjør du hvis du er bekymret? ..... side 4

For privatpersoner: Trinn i håndtering av en bekymring

For ansatte i førstelinjetjenesten: Trinn i håndtering av en bekymring

Informasjons- og taushetsplikt, samtykke og plikt til å avverge lovbrudd

Hvilke personer/instanser kan du spille på i din kommune? ..... side 6

Oppfølging av personer som kan bli rekruttert til, eller som har deltatt i, konflikter eller

kamphandlinger i utlandet uten å være del av regulære væpnede styrker (såkalte fremmedkrigere)

Før utreise

Ved hjemkomst

Begreper, ord og uttrykk i arbeidet mot radikaliserings og ekstremisme ..... side 7

Radikaliseringstunnelen

Risiko- og beskyttelsesfaktorer ..... side 9

Opplevd utenforskap og krenkelseser

Søken etter mening og tilhørighet

Bekymringstegn og signaler

Press- og motivasjonsfaktorer

Mulige tiltak ..... side 13

Her kan du få råd og veiledning ..... side 15

Om veilederen

Regjeringen ønsker en bred innsats for å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme, og alle kommuner er av regjeringen oppfordret til å lage egne lokale veiledere.

Det kan være ulike grunner til at personer radikaliseres og er villige til å ty til vold for sine synspunkter. Det er nødvendig med tidlig innsats fra en rekke aktører for å øke mulighetene til å lykkes i det forebyggende arbeidet. Rådmannen i Stavanger oppfordrer offentlig ansatte og sivilsamfunnet for øvrig til å gjøre seg kjent med innholdet i denne veilederen.

Størstedelen av innholdet i veilederen er hentet fra andre veiledere, og tilpasset lokale forhold. Hovedkilden er regjeringen sin veileder (oppdateres jevnlig), som både finnes som nedlastbar pdf, og i digital utgave (www.radikalisering.no).

Fra bekymring til handling

Veilederen beskriver en handlingsløype fra bekymring til handling. Den inneholder kunnskap om bekymrings-tegn, om risiko- og motivasjonsfaktorer, om hva man gjør når bekymringen oppstår og hvilke tiltak som kan settes inn. Veilederen skal være et verktøy for å forebygge all form for voldelig ekstremisme det være seg politisk og/eller religiøs motivert ekstremisme og er rettet inn mot både barn, unge og voksne.

I første omgang er veilederen rettet mot ansatte i førstelinjetjenesten som NAV, skole, uteseksjon, fritidsklubber, barnevern, helse og sosial apparatet m.m. Men den er også rettet mot sivilsamfunnet for øvrig. Det kan være foresatte, øvrig familiemedlemmer, venner, naboer, kollegaer og/eller noen i foreninger, menigheten eller fritids-arenaen som er bekymret over økende grad av radikaliserings hos en ungdom/voksen.

Om forebygging og tidlig innsats

Det er viktig å bygge arbeidet med å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme på de samme grunnprinsipper som generell forebygging av kriminalitet. En inkluderende by der alle har mulighet for deltakelse ut fra sine egne ressurser og interesser vil virke forebyggende både på sosial utstøting, marginalisering og kriminalitet. Barn, unge og voksne som opplever å bli sett hørt og møtt hver dag i et inkluderende miljø der de opplever tilhørighet og egenverdi vil stå godt rustet i møte med ulike utfordringer i livsløpet. Tidlig innsats krever kunnskap om risikofaktorer og kunnskap om tegn på radikaliserings. Ved å gripe inn tidlig i en radikaliseringsprosess vil man kunne øke sannsynligheten for å lykkes å snu en uheldig utvikling. Det er viktig at det forebyggende arbeidet gjøres på en måte som ikke bidrar til stigmatisering og generalisering på bakgrunn av kjønn, etnisitet, religion eller sosio-økonomisk status. Radikaliserings er en uforutsigbar og dynamisk prosess hvor mange faktorer spiller sammen.

Hva gjør du hvis du er bekymret?

Her finner du råd om hvordan du går fram når du er bekymret for at en person står i fare for å bli radikalisert. Tidlig innsats er et mål innenfor det forebyggende arbeidet med barn og unge, og vi ser at dette også er viktig innenfor denne gruppen. Dersom du er bekymret for at en person er i en radikaliseringsprosess, er det en rekke ressurser og instanser du kan støtte deg til i kommunen, og hos det lokale politiet. Nedenfor presenteres forslag til trinn i håndteringen av en bekymring for en person som står i fare for å bli radikalisert.

For privatpersoner: Trinn i håndtering av en bekymring

Er du privatperson og er bekymret for økende grad av radikaliserings hos en venn, en nabo, en kollega, et barn, en forelder, øvrig familiemedlem, noen i din forening, menighet eller i fritidsarena kan du gjøre følgende:

1. Ta bekymringen på alvor

Gjør klart for deg selv hva du er urolig for og tenk gjennom hva du trenger for å redusere din egen uro. Ta ansvar for din bekymring.

2. Rådfør deg med fagfolk

Rådfør deg med politi/alarmentelefonen, eller andre fagfolk ved fortsatt bekymring. Du kan velge å være anonym. Telefonnummer til aktuelle instanser finnes bakerst i veilederen.

For ansatte i førstelinjetjenesten: Trinn i håndtering av en bekymring

1. Bekymring

Ansatte som er bekymret vurderer mulige bekymringstegn/grunnlaget for bekymringen. Ta ansvar for din bekymring.

2. Drøft bekymringen

Drøft bekymringen med din nærmeste leder og kollegaer, og/eller med eksterne som har relevant kompetanse. Vurder om det er behov for å ta en nærmere samtale med den bekymringen gjelder. Det avtales eventuelt når og hvor dialogen skal foregå og hvem som i tilfelle skal gjøre det. Slike drøftinger må skje innenfor gjeldende regler om taushetsplikt.

3. Gå i dialog

Gå i dialog med personen (veilederen på regjering.no har tips om samtaleverktøy). Ved fortsatt bekymring etter samtalen skal du drøfte den med politi og/eller barnevern, og så ta stilling til hvorvidt en bekymringsmelding snarest skal sendes til politi og/eller barnevern.

4. Oppfølging

Klargjør hvem eller hvilken instans som er ansvarlig for den videre koordinering og oppfølging. Lag en plan for å jobbe helhetlig der relevante tverrfaglige ressurser inkluderes i videre oppfølging. Det anbefales å inkludere foresatte i arbeidet. Alvorlige bekymringer skal meldes til politi, PST og/eller barnevern.

Informasjons- og taushetsplikt, samtykke og plikt til å avverge lovbrudd

Dersom du er offentlig ansatt, gjelder det samme lovverk vedrørende samarbeid, som i alle andre saker hvor flere samarbeidspartnere er involvert. Den enkelte tjenestes lovverk må tas hensyn til ved deling og lagring informasjon. Regler for sensitive personopplysninger kan være relevante. En persons politiske og/eller religiøse oppfatning er å anse som en sensitiv personopplysning, jfr. personopplysningsloven § 2. Et samarbeid bør bygge på anonymisering eller et samtykke. Vi minner for øvrig om plikten til å avverge alvorlige lovbrudd som går foran lovgivningen om taushetsplikt (se avvergelsesplikten, strl. §139). Dersom du er privatperson, er du ikke bunden av samme regelverk i forhold til taushetsplikt og innhenting av samtykke.

Avvergelsesplikten, strl. §139

Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes den som unnlater å anmelde til politiet eller på annen måte å søke å avverge en straffbar handling eller følgene av den, på et tidspunkt da dette fortsatt er mulig og det fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at handlingen vil bli eller er begått. Avvergelsesplikten gjelder uten hensyn til taushetsplikt.

Illustrasjon: Gjerholm design

Kommune

NAV

Skole

Fritidsaktiviteter

Nærmiljø

Venner

Familie

Arbeidsplass/
kollegaer

INDIVIDET

Tros- eller
livssynssamfunn

Barnevern

Politi

Helsetjenester

Utseksjonen

Frivillige
organisasjonerPolitiets
sikkerhetstjeneste (PST)

Kriminalomsorgen

Hvilke personer/instanser kan du spille på i din kommune?

Godt tverretattlig og tverrfaglig samarbeid er en forutsetning for å lykkes i det forebyggende arbeidet. Samarbeid og fordeling av ansvar for oppfølging av ulike oppgaver må på plass i alle lokalsamfunn. Dette gjelder både internt i kommunen og i den enkelte virksomhet, og internt i politiet og mellom politi, kommune og privat/frivillig sektor, lag og foreninger. Hele samfunnet må mobiliseres og aktiveres der hvor de har et ansvar. Modellen på bildet kan fungere som et idekart for hvilke ressurser som kan trekkes inn i det forebyggende arbeidet og det tverretattlige samarbeidet. Mer informasjon om de enkelte ressursene finner du på www.radikalisering.no.

Oppfølging av fremmedkrigere

Med fremmedkrigere menes personer som kan bli rekruttert til, eller som har deltatt i, konflikter eller kamphandlinger i utlandet uten å være del av regulære væpnede styrker.

Fremmedkrigerproblematikk gir grunnlag for bekymring på flere plan. Det knytter seg både til handlinger som kan bli begått i en konfliktsone i utlandet, men også til at det utgjør en sikkerhetstrussel ved retur til Norge.

Før utreise:

Ved bekymring for at en person kan være i ferd med å reise ut av landet for å delta i kamphandlinger som fremmedkriger skal lokalt politi varsles. Lokalt politi tar ansvar for eventuell kontakt med PST. Det skal sendes bekymringsmelding til barnevernet hvis den unge er under 18 år. Barnevernet bør vurdere å bruke akutthjemmel før utreise hvis de unge er umyndige.

Ved hjemkomst:

PST varsler gjeldende politidistrikt som igjen har ansvar for å varsle aktuell kommune. Dette for at kommunen kan vurdere om det er aktuelt å tilby særskilt oppfølging. Når kommunen er den som først får kunnskap om retur av en person i denne målgruppen gir de informasjon til politiet som så varsler PST. Stavanger kommune har utviklet egne rutiner for dette.

Begreper, ord og uttrykk i arbeidet mot radikaliserings og ekstremisme

Hva betyr radikaliserings, voldelig ekstremisme og radikaliseringsprosess?

Det er viktig å skille mellom radikaliserings og det å være radikal. Begrepet radikal brukes om det som er omveltende og ytterliggående. Radikale holdninger og handlinger kan gjøre seg gjeldende innenfor både politikk, religion, etikk, kunst og kultur og så videre. Det er ikke ulovlig å være radikal. Ofte brukes begrepet med et positivt ladet fortegn. Store endringer i samfunnet har blitt oppnådd på grunn av at radikale personer har drevet frem en sak eller endring. Her kan nevnes for eksempel Mahatma Gandhi, Martin Luther King, Nelson Mandela og Gloria Steinem.

Radikaliserings derimot viser til en prosess der en person eller gruppe i økende grad aksepterer bruk av vold som virkemiddel for å nå politiske, ideologiske eller religiøse mål, og hvor voldelig ekstremisme kan bli en følge.

Voldelig ekstremisme betyr i denne kontekst aktiviteten til personer og grupperinger som er villig til å bruke vold for å nå sine politiske, ideologiske eller religiøse mål. Med ekstremisme menes her at man a) kun aksepterer egne meninger og b) mener det er legitimt å ty til vold for å få gjennomslag for sine meninger (politiske mål). Noen forstår ekstremisme som ekstreme meninger, meninger som skiller seg veldig mye fra flertallets meninger. Demokratisk sett er det imidlertid viktig å skille skarpt ved legitimering av vold.

Radikaliseringsprosesser kan variere fra person til person og fra gruppe til gruppe, og kan skje innen alle typer av livssyn, kulturell bakgrunn og politiske retninger. Prosessen kan skje gradvis over lengre eller kortere tid, men også fremstå som en akutt endring hos en person.

Les mer om radikaliseringsstunnelen her.

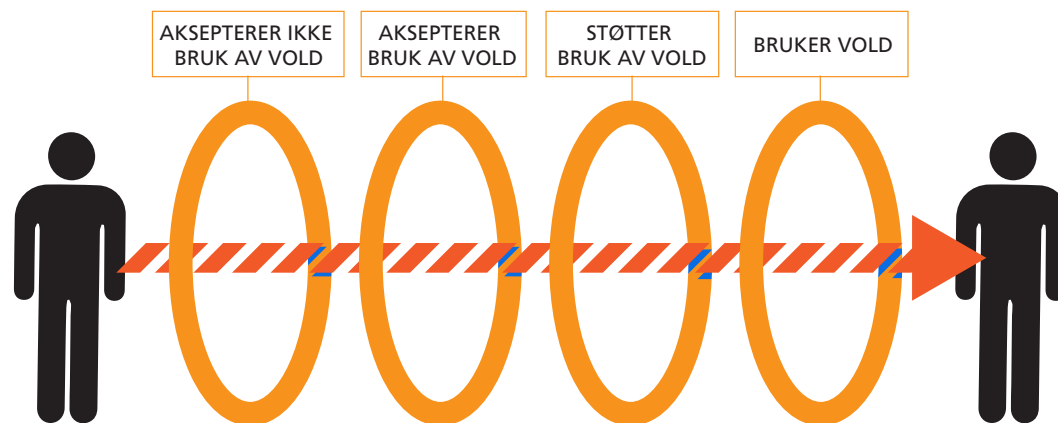
Radikaliseringsstunnelen

Radikaliseringsprosessen kan sammenlignes med å være i en tunnel. I radikaliseringsstunnelen vil et individ bli eksponert for et snevert og ensidig syn på verden. Radikaliseringsprosessen kan foregå både gjennom fysiske og virtuelle møter.

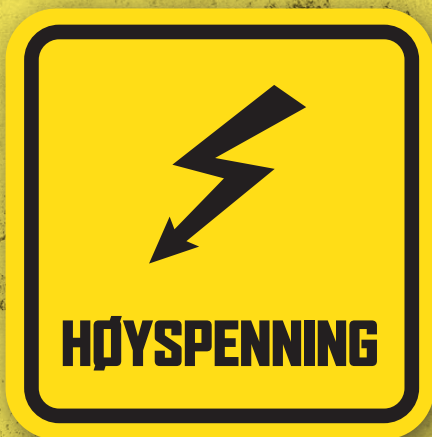
Det er ikke et entydig svar på hva som skjer med en person i en radikaliseringsprosess. Det vi vet er at mangel på sosial tilhørighet ofte har vesentlig betydning for prosessen. Noen sentrale faktorer kan være mangel på identitetsfølelse, endring av vennekrets og tilbaketrekkning fra samfunnet. Å ha begått kriminelle handlinger eller personlige egenskaper som å være lett påvirkelig, er også viktige momenter.

Prosessens karakteriseres gjerne ved utvikling av:

- et ensidig verdensbilde
- en oppfatning av å eie den objektive sannheten
- en oppfatning av at hensikten helliger midlene
- et fiendebilde med «vi og de andre»-forestillinger, som kan brukes for å rettferdiggjøre og berettiggjøre bruk av vold
- en aksept for bruk av vold for å nå politiske mål
- en opplevelse av at situasjonen er så akutt og alvorlig at drastiske handlinger rettferdiggjøres som nødvendige

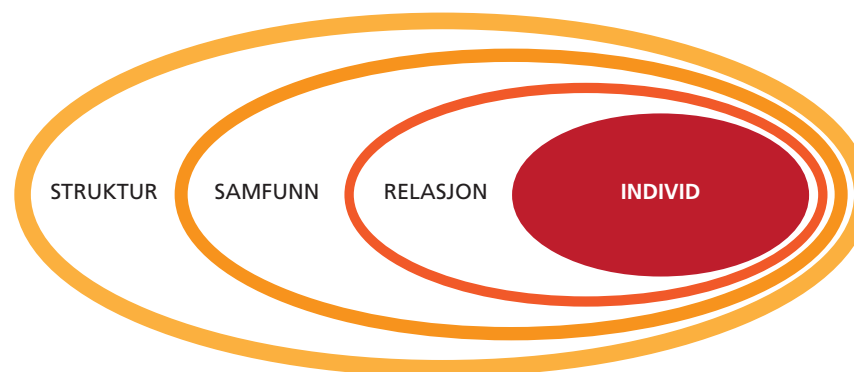

Risiko- og beskyttelsesfaktorer

Risikofaktorer er en fellesbetegnelse brukt om forhold som øker faren for at personer utvikler problemer. Tilsvarende brukes beskyttelsesfaktorer om forhold som demper risikoen for å utvikle problemer når risikofaktorer er til stede.

Når man skal forstå årsakene til et fenomen som radikaliserings er det viktig å ta hensyn til samspillet mellom faktorer på ulike nivåer. Dette kan illustreres ved bruk av den holistiske modellen (WHO):

Den holistiske modellen beskrives gjennom fire sirkler. Den innerste sirkelen beskriver det individuelle nivået og viser til forklaringer som tar utgangspunkt i trekk ved enkeltindividet. Den andre sirkelen beskriver sosialpsykologiske/relasjonelle faktorer. Den tredje sirkelen representerer samfunnsnivået og omkranser de to første. Den peker på både formelle og uformelle institusjoner og sosiale strukturer som f.eks. utdanning, arbeidsliv og sosiale nettverk. Den ytterste og fjerde sirkelen viser til større kulturelle og strukturelle forklaringer.

Både risiko- og beskyttelsesfaktorer finner du på alle nivåene; struktur, samfunn, relasjon og individ.

Risiko- og beskyttelsesfaktorer er av stor betydning når det gjelder forebyggende innsats mot risikogrupper. Ved å redusere risikofaktorene og forsterke beskyttelsesfaktorene blir risikoen lavere for uheldig utvikling.

Opplevd utenforskap og krenkelseser

Felles for mange personer som søker seg til ekstremistiske miljøer er opplevelse av utenforskap – å ikke passe inn, eller følelsen av å mislykkes på skolen, blant klassekamerater, i arbeidslivet, i lokalmiljøet eller i samfunnet.

De kan også oppleve relasjonelle utfordringer med å knytte seg til etablerte sosiale grupper.

Flere har på ulike måter opplevd krenkelseser i livet, som mobbing og mishandling, destruktive familieforhold med rusmisbruk og vold, dårlig økonomi, eller arbeidsløshet.

Noen har også en følelse av å bli krenket av samfunnet, at de blir marginalisert eller diskriminert som individ eller gruppe. En eller gjentatte krenkelseser kan lede til et forenklet og et generalisert syn på både mennesker og religion.

I ulike destruktive og udemokratiske miljøer vil personen få bekreftelse og støtte for sine negative/destruktive følelser.

Søken etter mening og tilhørighet

Mange ekstreme miljøer som enten er ideologisk og/eller religiøst forankret vil kunne forsterke et inntrykk av «oss mot dem». Individet vil ofte bli presentert enkle svar og løsninger på de opplevde krenkelsesene og føle sterk tilhørighet og beskyttelse. For noen oppleves de ekstreme grupperingene om eneste måte å bli sett og hørt for sine meninger. Omgivelsenes negative reaksjoner på de radikaliseres verdier, symboler og handlinger vil for flere være en siste bekreftelse på at de ikke passer inn. De kan også erfare at det gir status og makt når deres gruppetilhørighet skremmer andre. I dette ligger også muligheter til revansje og hevn.

Bekymringstegn og signaler

Det enkelte bekymringstegn gir i seg selv ikke nødvendigvis grunn til bekymring. Det er når flere bekymringstegn opptrer samtidig at det bør gjøres nærmere undersøkelser. Det er viktig å merke seg at tilstedeværelsen av risikofaktorer i seg selv ikke gir opphav til radikaliserings. De fungerer som tegn på omstendigheter som muliggjør at personen kan stå i fare for å radikaliseres. Dette kan være aktuelle bekymringstegn som det er viktig å være oppmerksom på:

Interesser/utseende/symbolbruk

- Appellerer til og søker etter ekstremistisk materiale på nett
- Endrer utseende, klesdrakt m.m.
- Benytter symboler knyttet til ekstremistiske idealer og organisasjoner
- Slutter på skolen, med fritidsaktiviteter m.m.

Venner og sosialt nettverk

- Endrer nettverk og omgangskrets
- Omgås med personer og grupper som er kjent for ekstremisme
- Omgås i grupper der det utøves trusler, vold og/eller annen kriminell virksomhet
- Medlem i ekstremistiske grupper, nettverk og organisasjoner

Aktiviteter

- Opptatt av ekstremisme på internett og sosiale medier
- Deltar på demonstrasjoner og voldelige sammenstøt med andre grupper
- Bruker trusler og vold som følge av ekstremisme
- Hatkriminalitet
- Reisevirksomhet som kan føre til økt radikaliserings og kontakt med ekstremister

Uttalelser/ytringer

- Intoleranse for andres synspunkter
- Fiendebilder – vi og dem
- Konspirasjonsteorier
- Hatretorikk
- Sympati for absolutte løsninger som avskaffelse av demokrati
- Legitimerer vold
- Trusler om vold for å nå politiske mål

Press- og motivasjonsfaktorer

To begreper som ofte brukes internasjonalt for å belyse radikaliserings og avradikaliserings er push (pressfaktorer) og pull (motivasjonsfaktorer).

Pressfaktorer viser til negative sosiale krefter og omstendigheter som presser en person ut av et miljø, dvs. det som gjør det ubehagelig og lite greit å være en del av et bestemt sosialt miljø, slik at man presses over i et annet miljø.

Motivasjonsfaktorer referer til faktorer som trekker og motiverer personen inn i, eventuelt over i, et nytt miljø.

SÅRBARHET OG RISIKO

Press-faktorer

- Utenforskap
- Opplevelse av diskriminering
- Opplevelse av rasisme
- Følelse av å bli krenket
- Opplevelse av urettferdighet
- Identitetssøkende
- Dårlig selvfølelse
- Manglende tro på løsninger via demokratiske midler
- Traumatiske opplevelser
- Meningsløshet

Motivasjons-faktorer

- Respekt
- Anerkjennelse
- Makt og kontroll
- Føle at man gjør noe meningsfylt
- Større hensikt med livet
- Tilhørighet, fellesskap og identitet
- Lojalitet til gruppelemmene
- Forbilder (forelskelse eller respekt)
- Bekreftelse
- Attraktive ideologiske argumenter
- Spenning og eventyrlyst
- Samfunnsengasjert

MOTIVASJON FOR AVRADIKALISERING

Press-faktorer

- Strafferettslige reaksjoner
- Tar avstand fra vold
- Følelse av å bli krenket
- Mistet troen på ideologi
- Tap av tillit og status
- Tapte illusjoner om kameratskap, gruppering

Motivasjons-faktorer

- Lengselen etter det normale liv
- Bekreftelse
- Tilhørighet i nye miljøer
- Attraktive ideologiske argumenter
- Får seg jobb
- Får seg kjæreste
- Stifter familie
- Nytt ideologisk standpunkt

Mulige tiltak

Det kan benyttes en rekke metoder, tiltak og tjenester innenfor ulike sektorer og på tvers av forvaltningssystemer i arbeidet med å forebygge kriminalitet som også kan anvendes for å forhindre en negativ utvikling hos den radikaliserede. Her nevnes noen av de tiltakene vi i Stavanger kan sette i gang for å snu en negativ utvikling:

Utvidet ressursteam og andre tverretatlige grupper for elever i skolen

Her kan ulike representanter møtes. Bl.a. fra skole, fritidsklubb, helsesøster, barnevern, PPT, uteseksjon og politi. Her kan bekymringer for kriminalitet og bekymring for radikaliserings meldes inn og tiltak iverksettes.

Bekymringsamtale

«Bekymringsamtalen» er et dialogbasert verktøy som politiet primært bruker overfor unge og deres foresatte – men kan også brukes overfor voksne. Det er et verktøy som brukes for å avdekke uønsket/kriminell adferd som kan føre til utvikling av en kriminell løpebane.

Megling og forsoning

Konflikter og overgrep kan følges opp gjennom megling i konfliktråd og/eller oppfølgingsteam i forsøket på å oppnå og forsoning mellom partene.

Dialog som metode

Dialog er en sentral metode for å forebygge radikaliserings. Dialog på tvers av tro og livssyn og mellom det offentlige og det frivillige er viktig i et forebyggende perspektiv.

Ansvarsgruppe/Individuell plan

For personer med sammensatte behov fra ulike kommunale tjenester kan en ansvarsgruppe etableres. Her kan individuell plan være et mulig verktøy.

Bruk av mentor i det forebyggende arbeidet

Formålet med en mentorordning er å bidra til individuell oppfølging av personer som vurderes å være sårbare overfor radikaliserings og voldelig ekstremisme. En mentor er en ressursperson som kan veilede, være samtalepartner og bistå personen som både ønsker og har behov for støtte for å endre tankemønster, fiendebilde og/eller livsløp. Utvalgte ansatte i Uteseksjonen og andre aktører er aktuelle mentorer i Stavanger kommune.

OT/NAV

Ungdommer som i har droppet ut av videregående skole eller er i ferd med dette har rettigheter hos den fylkeskommunale oppfølgingstjeneste (OT) og hos NAV.

Tett oppfølging

Kommunens oppfølgingstjenester følger opp ungdommer og voksne med rus, psykisk og sosiale utfordringer og kan gi tett oppfølging til den enkelte over tid.

Ulike aktivitet- og støttegrupper

Det finnes ulike aktivitet- og støttegrupper for utsatte barn og unge både i regi av skoler, uteseksjonen, fritidsklubber, helse- og sosialtjenesten, frivillige aktører osv.

Oppfølging av hjemvendte fremmedkrigere

Stavanger kommune har i samarbeid med politiet utviklet egne rutiner for hvordan hjemvendte fremmedkrigere skal følges opp. Disse ivaretas av en koordineringsgruppe med representanter fra kommune og politi.

Her kan du få råd og veiledning

SLT-kordinator i Stavanger kommune 51508852

Samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT)

Uteseksjonens vakttelefon 91007168

Vakttelefon barneverntjenesten i Stavanger kommune 90172534

Alarmtelefonen for barn og unge 116111

Politiet 02800

*Du kan spørre etter Politiets Sikkerhetstjeneste (PST)
eller Forebyggende koordinator i Sør-Rogaland*

www.radikalisering.no

Dette er regjeringens nettsted er for deg som ønsker hjelp, råd eller kunnskap om radikaliserings og voldelig ekstremisme. Nettstedet oppdateres jevnlig og lenker til aktuelle publikasjoner og nettsteder.

www.krad.no

Det kriminalitetsforebyggende råd har opprettet en nettressurs som er supplement til Regjeringens portal. Her finnes veiledere fra andre byer og mange andre ressurser, blant annet Rogaland Politidistrikt sin veileder.

DET HVILER ET ANSVAR
PÅ HVER ENKELT AV OSS
I FOREBYGGINGEN AV
RADIKALISERING OG
VOLDELIG EKSTREMISME

STATSMINISTER ERNA SOLBERG

STAVANGER KOMMUNE